

En helt ordinær bestefar

Innen familienettverket er det kanskje bestefarsrollen som utvides og endres mest, rett og slett fordi den tradisjonelt har vært den mest distanserte

TEKST

Bjørnar Olsen

PUBLISERT 4. desember 2007

En kveld i 1973 satt en bekjent av meg hjemme med faren sin og så Dagsrevyen. På fjernsynet kunne de se sjømannen Stein Gabrielsen komme hjem til landet, etter i flere døgn å ha vært antatt omkommet i forliset MS Norse Variant utenfor New Jersey. Etter å ha klamret seg til redningsflåter og drivgods i høy sjø gjennom snøbyger og vind med orkans styrke, kunne han, som eneste overlevende av et mannskap på 30, omsider gå ned flytrappen. Det er ikke til å undres over at Stein Gabrielsens far, midt i beste sendetid, løper bort og klemmer sønnen. Men da klemmen blir gitt, hører min kollega sin egen far grøsse fra sofaen. En klem mellom far og sønn var tydeligvis ikke en del av repertoaret i alle far-sønn-relasjoner.

Noe har skjedd siden da. Det slo meg da min far og bestefar sto med min nyfødte sønn mellom hendene. Begge var tydelig til stede i omsorgen. Men da jeg var nyfødt, var det ingen selvfølge at barnet skulle presenteres verken for far eller bestefar på denne måten. Inn- og utrullinger i traller, enten det var foran eller bak glassvinduer, la rammene for de første inntoningene. Først med barnebarn og oldebarn fikk de anledning til å samhandle med en helt ny verdensborger. Og det så ut som de to tok vare på denne anledningen med den aller største selvfølgelighet.

«Parallelt med at farsrollen endrer seg i retning av å ikke bare være en leken og morsom person, en stereotyp ikke minst helgepappaer har møtt, endrer også bestefarsrollen seg til noe mer ordinært»

Men hvor kommer dette selvfølgelige samspillet fra? Det er jo mulig at Frimurerlosjens hemmelige fellesskap faktisk dreier seg om diskusjoner og felles formuleringer av en ny bestefarsrolle. Mer sannsynlig er nok dette et privat prosjekt de finner ut av på egen hånd; ved å se hva deres egne sønner og svigersønner gjør, lese

aviser og se fjernsyn, for så å reflektere det inn i sitt liv. Hvis det er observasjoner av og lesning om den moderne far disse bestefedrene anvender, er vi jo vitner til en noe spesiell form for kulturoverføring, hvor omsorgskvalitetene dels overføres nedenfra og opp, fra en yngre generasjon til en eldre. Ikke det at de har noe annet valg enn å støtte seg til sekundærlitteraturen om dagens fedre, for det finnes nær null stoff om dem selv de kan anvende. Men går vi til Hanne Haavinds prisvinnende artikkel «Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskapet» (se nr. 7/2006 og redaksjonell omtale i dette nummeret), får vi et utgangspunkt for å spinne tanker.

Fokuset på barns behov og muligheter har skapt en utvidet sensitivitet, skriver Haavind. Denne utvidelsen innebærer et brudd med forestillingen om at det fra naturens side kun er kvinner, og da spesielt den biologiske moren, som er sensitive. Kanskje forklaringen er så enkel som at familiestrukturer endres som følge av skilsmisser: Stefamilien er så vanlig at det er lite formålstjenlig å opprettholde ideen om at stemødre er rent ut onde, og skilte fedre viser stadig vekk at far duger til mer enn å stemme annenfiolinen. Slik får foreldreskapet nødvendigvis nytt innhold, samtidig som det blir klart at grensene for hvem som skal ta del i omsorgen knappest er naturgitt. Ikke bare foreldre, men også andre voksne i barnas nærhet, kan da utforme nye roller, noe vi alt ser ved at besteforeldre organiserer seg for å få *rett til* å stå sentralt i barnebarns liv. Innen det klassiske familienettverket er det da kanskje bestefarsrollen som utvides og endres mest, rett og slett fordi den tradisjonelt har vært den mest distanserte. Mens bestemødre, og da særlig mormor, pludrer og steller barnet, viser tidligere undersøkelser at det tar både fire og fem år før bestefedrene kommer på banen. Men nå kreves det i ukepressen at bestefar tidlig skal komme med som både trøster, bleiebytter og lekekamerat. Og noen griper denne muligheten uten annen mine enn glede.

I mine øyne er det både beundrings- og merkverdig å se hvordan disse bestefedrene med letthet forlater en farsrolle de både ble oppdratt til og selv oppdro innenfor, for å ta i bruk mulighetene samfunnsutviklingen har åpnet for. Sant å si er jo dette en større prestasjon enn den dagens fedre roses for å gjennomføre. Mens min far og andre bestefedre kanskje aktivt utøvde den fars- og mannsrollen det nå tas et oppgjør med, har jo vi langsomt, men sikkert vokst opp i og vent oss til dette nye verdensbildet. For den eldre garde var det vel ikke engang et alternativ å være til stede og omsorgsfull; det var jo forventet at de skulle ut og forsørge. Så når noen bestefedre i dag gledes over at de har den tiden til barnebarn som de ikke hadde til egne barn, *kan* jo dette sees som en slags avlat. Men kanskje var de bare like fanget av sin samtid som kvinnen var.

Betyr det at alt er på plass? Selvsagt ikke. For mange er det slik Haavind skriver: Mor eller bestemor loser far eller bestefar inn i det praktiske, og ethvert bidrag fra far eller bestefar vurderes som positivt. Menn fordømmes sjelden hvis de kommer til kort, mens mor og bestemor ikke kan tillate seg dette. «Det er som om standarden for farskap starter på null», skriver Haavind. Far kan ta ansvar, men ansvaret faller på mor. Unntaket er alenefedre, og dem blir det stadig flere av ettersom fordelingen oftere og oftere er 50–50 ved skilsmisser. Disse fedrene forteller om nøyaktig det samme ansvaret

som mødre. En så banal faktor som at også bestemor og bestefar er skilt, gjør da at også bestefedre må ta fatt på omsorgen. For er ikke bestemor der og bestefar samtidig ønsker samvær med sine barnebarn (og akkurat det har de alltid ønsket seg mer av, sier forskningen), se da må de delta i den hverdagslige omsorgen. Så kanskje er det ikke bare det at de nå *kan* være annerledes, som driver frem flere valører i bestefarsrollen; kanskje skyldes det også at de *må*.

Men besteforeldrenes økte deltagelse skaper også nye hjertesukk blant oss foreldre. For med førtidspensjoner er de så mye til stede i barnabarnas liv at de ikke lenger kan basere seg på å gi ekstraordinære opplevelser, men i stedet må tilby ordinære dager. Kaker, brus og bortskjemming må vekke; i stedet er det brødskiver, melk og lekselesing som skal inn i besteforeldrerollen. Det betyr at også bestefar blir en vanlig mann, i stedet for den rare bestefaren vi kjenner fra mye av barnekulturen; han som tilbyr barnebarnet eventyr til fremmede land, reiser til verdensrommet eller fortellinger fra den gangen Norge var noe eksotisk i sort-hvitt. Parallelt med at farsrollen endrer seg i retning av å ikke *bare* være en leken og morsom person, en stereotyp ikke minst helgepappaer har møtt, endrer også bestefarsrollen seg til noe mer ordinært. Kanskje er det nettopp dette som gjør at det er så enkelt og selvfølgelig for disse bestefedrene å delta på nye vis: de gjør tross alt noe ordinært. De tar seg av barn.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 44, nummer 12, 2007, side 1502-1503

TEKST

Bjørnar Olsen, Sjefredaktør